Валерій СОЛОВЙОВ

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

методичні рекомендації

Львів
ЛДУФК ім. Івана Боберського
2026

УДК 371.13:37.037

Рецензенти: *Т. Ф. Матвійчук,* канд. пед. наук, доц. (Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського); *А. В. Литвин,* д-р пед. наук, проф. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

Рекомендувала до друку вчена рада Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського (протокол № 5 від 30 квітня 2026 року)

Соловйов В.
Науково-методологічні засади педагогічної підготовки вчителів фізичного виховання : метод. реком. Львів : ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2026. 27 с.

Методичні рекомендації присвячені науково-методологічним засадам модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання: положенням наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, що опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо та комплексу методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний).

Для викладачів і здобувачів ЗВО, науковців, аспірантів.

УДК 371.13:37.037

© Соловйов В. Ф., 2026
© Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, 2026

Сфера вищої фізкультурно-педагогічної освіти в сучасній Україні функціонує та розвивається в контексті світових соціокультурних тенденцій, стратегічних положень галузі фізичної культури і спорту, модернізації вищої школи, концепцій розвитку педагогічної освіти, реформи української школи. Інтеграція вітчизняної освіти в європейський освітній простір актуалізує потребу в кваліфікованих педагогічних працівниках, зокрема вчителях фізичного виховання, які володіють науковими знаннями, загальною культурою і належним рівнем компетентності, здатні забезпечити гармонійний розвиток школярів, підготувати молодь до активного життя та продовження освіти, прилучити до здорового способу життя, сформувати фізичну культуру та ціннісне ставлення до власного здоров'я тощо.

Для вирішити проблеми професійної освіти вчителів фізичного виховання, забезпечити динамічність, практико орієнтованість, наступність, інноваційність, цілісність, варіативність їхньої педагогічної підготовки необхідно вивчення та усвідомлення провідних науково-методологічних підходів до модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання.

Методологія (грец. *μεθοδολογία* – вчення про метод) – наука про систему методів, засобів і прийомів пізнання та перетворення дійсності, правила мислення (сукупність принципів, законів і категорій) під час створення наукової теорії, відповідно до специфіки її об'єкта [26; 29]. Методологічне забезпечення наукового дослідження передбачає визначення закономірних зв'язків сукупності висунутих ідей, принципів, провідних теоретичних понять, основних категорій і положень, необхідних для всебічного обґрунтування логіки, структури, програми дослідницького пошуку, системи його методів, засобів і прийомів. Обрана методологія надає досліднику впевненості у правильній стратегічній орієнтації. Водночас, як зазначають науковці, методологія освіти поки що недостатньо розроблена [46].

Сучасна освітньо-педагогічна діяльність опирається на низку науково-методологічних підходів і принципів [34, с. 23]. Методологічне підґрунтя педагогічної науки розглянули й опрацювали українські вчені В. Андрущенко, Г. Васянович, С. Гончаренко, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кремень Н. Ничкало, В. Сидоренко, Є. Хриков, Д. Чернілевський та ін. Провідні науковці

підкреслюють, що виклики сьогодення потребують нової методології освіти, на яку спиратиметься інноваційна система навчання та виховання [23, с. 6].

Стосовно науково-педагогічного пошуку виділяють декілька груп методологічних підходів: *парадигмальні* (поліпарадигмальний, антропологічний, соціально-стратифікаційний, аксіологічний, культурологічний, формаційний, цивілізаційний); *базові загальнонаукові* (системний, структурний, функціональний, логічний, історичний, імовірнісний, модельний, інформаційний, синергетичний та ін.); *інструментальні* (порівняльно-зіставний, герменевтичний, онтологічний, феноменологічний, проблемно-генетичний і диверсифікаційний та ін.) [32, с. 165].

Для підготовки майбутніх учителів, О. Дубасенюк пропонує таку класифікацію комплексу наукових підходів: загальнометодологічні, які концептуально орієнтують професійну підготовку (ноосферний, цивілізаційний, історико-педагогічний, наративний, фундаменталізаційний, парадигмальний, системний, синергетичний, інтегративний); підходи, що окреслюють взаємодію суб'єктів освіти (особистісно орієнтований, суб'єктний, діалоговий, партисипативний, персонологічний, індивідуальний, диференційований); підходи, які фокусують увагу на особливостях структури, змісту, формах і методах підготовки майбутніх фахівців (професіографічний, інформологічний, герменевтичний); підходи, які відображають процесуальні аспекти професійного навчання (праксеологічний, діяльнісний, технологічний); ціннісно-смислові підходи (антропологічний, аксіологічний, культурологічний); підходи, що характеризують обставини професійної підготовки (контекстний, ресурсний, середовищний, регіональний); підходи, сконцентровані на результатах професійної підготовки (акмеологічний, компетентнісний, рефлексивний); підходи, які розкривають зорієнтованість освітнього процесу (проєктний, інноваційний, креативний, евристичний) [17, с. 66; 38].

Загалом, вивчення й аналіз наукових праць із методології педагогіки свідчить про активний дискурс прихильників різних поглядів на цей феномен. На думку науковців, педагогічна методологія охоплює: вчення про структуру та функції науково-педагогічного знання; вихідні філософські, загальнонаукові та власне педагогічні положення (теорії, гіпотези, концепти); логіку і методи педагогічного дослідження; способи застосування методологічних знань для вдосконалення освітньої практики [38, с. 322]. Привертає

увагу те, що ключове завдання педагогічної методології дослідження полягає у пошуку продуктивних підходів і принципів реалізації освітнього процесу, а також оптимальних шляхів їх застосування.

Як відомо, внаслідок еволюції дослідницьких позицій наукова спільнота виробила ієрархічну багаторівневу структуру методології (І. Блауберг, Г. Щедровицький, Е. Юдін та ін.), що відображає логіку дослідження й обіймає різні рівні: філософської методології, загальнонаукових підходів і принципів, конкретнонаукових положень; методики і техніки дослідження [17, с. 41; 30, с. 81-82]. Вивчення досвіду застосування рівнево структурованої методологічної схеми засвідчило позитивні результати [35, с. 26]. Зокрема, Н. Степанченко вважає виправданим розподіл методології наукового дослідження у галузі фізичної культури і спорту (ФКіС) на чотири рівні [45, с. 41]. За аналогічним принципом будуємо і наш науковий пошук.

Рівень філософської методології презентований: положеннями філософії про невіддільність теорії та практики; взаємозумовленості та взаємозв'язку змісту та форми; діалектичної сутності розвитку; особливостей прояву загального, особливого й одиничного; переходу кількісних змін у якісні; засадами філософської та педагогічної антропології, відповідно до яких людина розглядається не лише як суб'єкт усіх сфер життєдіяльності та суспільних відносин, а передусім як фундаментальна цінність суспільного й культурного поступу, особистість, здатна до самоідентифікації та самореалізації, налагодження гармонійних відносин із довкіллям, неперервного особистісного та професійного самовдосконалення на основі акмеологічного розвитку [53; 55]; положеннями про діалектичну єдність біосоціальної та психофізіологічної складових в освітньому процесі.

Методологічна орієнтувальна функція філософії виражається в розробленні системи загальних принципів і способів наукового пізнання. Відтак, філософія створює теоретичний фундамент для осмислення педагогічного досвіду і обґрунтування відповідних концепцій. У структурі філософії освіти науковці виокремлюють такі складові: онтологію (сутність освіти, виявлену шляхом порівняння різноманітних філософських систем, розроблення категоріально-понятійного апарату); аксіологію (системи цінностей, засоби комунікації і взаємодії в освітній галузі); епістемологію (педагогічна інтерпретація феноменів педагогічної свідомості та пізнання) [17, с. 46, 50-51]. Теоретичну основу науково-педагогічних досліджень

становить також низка філософських напрямів і течій, серед яких особливе місце займають класичні: дидактика, позитивізм (неопозитивізм), прагматизм (прогресивізм), екзистенціалізм, постмодернізм.

Як стверджує В. Кремень, філософія освіти закономірно виникла внаслідок розвитку самої освіти, її переорієнтованості на людиноцентризм, мінливість ситуацій буття і становлення в сучасних реаліях нового типу особистості, яка перетворює систему діяльності, адаптується до якісно інших умов життя [22, с. 4]. Відхід освітньої системи від ідеологічних вимог, політичний плюралізм, зняття міжнародної ізольованості, перехід до ринкового господарювання, урахування національних пріоритетів призвело до поступової побудови систем освіти на основі визнання демократичних цінностей, спрямованості на духовний розвиток молоді, активізації інноваційних процесів, які передбачають неперервність і наступність освітніх щаблів, прогнозування та проєктування розвитку тощо. На погляд вітчизняних представників філософії освіти, генезисним індикатором змін у цій галузі, зумовлених суспільним розвитком, слід вважати освітню парадигму – «теорію чи модель постановки проблем, прийняту за зразок вирішення дослідницьких завдань» [49].

Варто зазначити, що нині утверджується системна методологія, спрямована на знання про предмет дослідження, які мають цілісно відображати різні парадигми та їх ідеї. У цьому сенсі поєднання парадигм – це єдність різного, натомість поліпарадигмальність позиціонується як «методологічна тріангуляція», перехресна інтерпретація одного об’єкта кількома взаємодоповнювальними дослідницькими парадигмами, що розкривають цілісність і забезпечують системність наукового пошуку [47, с. 34-35].

Прийнята в нашій країні особистісно орієнтована парадигма освіти спрямована на всебічний, гармонійний розвиток здібностей особистості, її духовне зростання, самовдосконалення та самореалізацію. Особистісно орієнтована педагогіка ґрунтується на ідеях гуманізму, що розуміють як «рефлектований атропоцентризм, який виходить із людської свідомості й має своїм об’єктом цінність здорової людини та людяності» [7, с. 100]. Поліпарадигмальність, властива освітньому процесу вищої школи, утверджує розуміння освіти як відкритої системи, спонукає до конструювання процесів її модернізації відповідно до культурно-суспільного поступу; розкриває багатогранність освітньої практики; забезпечує

затребуваність тих ідей, які, не зважаючи на нецілковиту довершеність, підвищують ефективність освіти [31, с. 80].

Парадигмальний філософський аналіз сучасної освіти дає змогу цілісно бачити сучасні освітні реалії та корегувати проблеми багатоаспектних і різнопланових психолого-педагогічних явищ і процесів. Приклади поліпарадигмальності педагогічної підготовки майбутнього вчителя та дидактичних особливостей організації освітнього процесу в межах її реалізації подані в наших роботах [44].

Загальнонауковий рівень методології дослідження визначається системним, синергетичним і культурологічним підходами.

Оскільки професійна освіта є цілісною динамічною педагогічною системою, вдосконалення підготовки майбутнього вчителя фізичного виховання закономірно вимагає *системного підходу*, що дає змогу розглядати її як сукупність взаємопов'язаних, взаємозумовлених та взаємозалежних елементів. Освітні (педагогічні) системи призначені забезпечити формування особистості й опанування нею культури людства, виробленої попередніми поколіннями, а також надати їй життєвого сенсу, сприяти щодо визначення цілей і векторів розвитку [21, с. 15]. Системний підхід в освіті передбачає розкриття цілісності педагогічних явищ та об'єктів, виявлення в них сутнісних зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [9, с. 305]; визначення функцій системи щодо себе самої і зовнішніх стосовно неї систем; вивчення системи у розвитку, динаміці.

У контексті системного підходу відносно автономні елементи педагогічної системи розглядаються у невіддільному зв'язку та взаєморозвитку, аналіз доцільних методів організації навчально-пізнавальної діяльності сприяє системному особистісному й професійному розвитку здобувачів освіти, вивчення системи в динаміці дає змогу визначити дієві шляхи вдосконалення освітнього процесу [45, с. 48]. Застосування системного підходу як основи дослідження професійної підготовки дає можливість обрати оптимальну структуру освітнього процесу, уявити чітку картину взаємодії та зв'язку його складових, розглянути сам процес професійної підготовки фахівців як цілісне педагогічне явище. Іншими словами, завдяки системному підходу можливо не лише схарактеризувати професійну підготовку як цілісний, послідовний і наскрізний процес, а й виявити його структуру, встановити взаємозалежність і зумовленість компонентів, окреслити механізми його ефективності, специфіку проєктування й організації.

Професійну підготовку учителів фізичного виховання ми розглядаємо як складну, багатопланову, гнучку систему, що функціонує відповідно до кваліфікаційних вимог, висунутих до фахівців цього профілю. Це дає змогу: сформулювати об'єкт дослідження як систему; виявити її складові; окремо вивчати специфіку й функціонування кожного елемента; з'ясувати та проаналізувати зв'язки і відношення між цими елементами; охарактеризувати принципи організації системи та її функції. Завдяки використанню системного підходу уможливлюється також виявлення інтегративних властивостей і характеристик, відсутніх у складових елементів, на основі врахування їх сутнісних зв'язків [25].

Науковці вважають, що під час проєктування системи професійної підготовки потрібно враховувати професійні функції фахівця для того, щоб відобразити їх у структурі та змісті освітнього процесу. Зважаючи на це, в багатьох дослідженнях пропонується інваріантна модель системи професійної підготовки майбутніх педагогів, яка містить: цільові настанови (на опанування професії), компонентність (компоненти системи – викладачі, здобувачі освіти, засоби педагогічної діяльності тощо), етапи підготовки, функціональність (зміст, методи та засоби професійної підготовки), комунікативність (зв'язок з іншими системами), результативність (зміни, що відбуваються під час професійного становлення).

Продумана модернізація освіти України має опиратися на принципи *синергетичного підходу* до її самоорганізації як відкритої соціальної системи. Відтак, у педагогічній науці нині інтенсивно розвивається методологія синергетики; розроблено наукові засади синергетики освіти; розкриваються синергетичні закономірності педагогічної діяльності [6, с. 4]. Поняття «синергетика» (від грец. συνεργιστικά – сумісна дія) пов'язане з міждисциплінарним напрямом наукових досліджень у галузі складних еволюціонуючих систем, який започаткував Г. Хакен (H. Hacken) [52]. Мету синергетики визначають як «…пізнання загальних принципів самоорганізації систем різної природи – від фізичних до соціальних, аби лише вони мали такі властивості, як відкритість, нелінійність, нерівноважність, здатність підсилювати випадкові флуктуації» [7, с. 420].

Ідеї синергетики широко застосовуються в освітньому просторі, зокрема з метою аналізу педагогічних систем згідно з теорією самоорганізації. У цьому аспекті важливим досягненням синергетики вважають розкриття того, що самоорганізація притаманна всім складним відкритим системам, і становлення більш складних

організованих систем вищих рівнів відбувається історично [22, с. 5]. За твердженням О. Вознюка, синергетичний підхід у педагогічній науці: «… постає концептуальним базисом як сукупність певних вихідних положень синергетики, згідно з якими здійснюється теоретичний аналіз педагогічної думки»; фокусуючись на актуальності розроблення нової синергетичної парадигми освіти, орієнтується на подолання труднощів освітнього процесу, які «…розкриваються у нових способах його структурування, оновлених методах викладання, що спираються на самостійну пізнавальну активність…» [5, с. 14].

Реалізація синергетичного підходу в освіті дала змогу оновити формулювання мети освітнього процесу, яка полягає у формуванні всебічно розвинутої творчої самодетермінованої особистості, здатної керувати власним розвитком. Тобто, означений підхід сприяє усуненню однолінійності та шаблонності з освітнього простору, розкриває поліфункціональність і багатоплановість педагогічних гіпотез і теорій, оптимізує виявлення і розвиток творчого потенціалу суб'єктів освітнього процесу, що формуються у площині «точок біфуркації». Саме в цих точках проявляються альтернативи процесуальних можливостей, завдяки яким створюються сприятливі умови для опрацьовування та моделювання різноманітних педагогічних ситуацій, конструювання разом із здобувачами освіти творчих траєкторій і напрямів їхнього розвитку, пошуку дієвих механізмів виникнення інновацій та їх пояснення [6, с. 4-5]. Крім того, синергетичні освітні системи розглядаються як відкриті, неврівноважені, що перебувають у стані самоорганізації та безперервно взаємодіють зі своїм середовищем.

Отже, синергетичний підхід, з одного боку, уможливив розгляд педагогічної підготовки здобувачів у закладі вищої освіти (ЗВО) фізкультурного профілю та управління її якістю як відкритої системи, особлива роль в якій належить самоврядуванню та самоорганізації, а з іншого – як системи, що забезпечує відповідність рівня сформованості педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичного виховання вимогам, зазначеним у стандартах освіти, інтересам здобувачів, побажанням роботодавців і всіх стейкхолдерів. У цьому аспекті процес формування і розвитку педагогічної компетентності досліджується як диссипативна (відкрита, нелінійна) система, на яку впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники,

пов'язані з постійною саморегуляцією, самооцінюванням і саморозвитком майбутнього вчителя.

Відповідно до *культурологічного підходу* професійну підготовку розглядають як процес формування професійної культури фахівців. Він передбачає вивчення людей у контексті їхнього культурного середовища і надбань; педагогічні факти й освітні явища як феномени культури в такому разі «розкриваються з урахуванням соціокультурних процесів у минулому, сьогоденні й майбутньому» [10, с. 8]. Питання застосування цього підходу в освіті розглянуті у працях М. Бастуна, І. Зязюна, О. Отич, О. Рудницької, В. Шейка та ін. Як зазначають дослідники, нині значущим результатом професійної підготовки вважається не стільки професіоналізм, скільки професійна культура випускника закладу освіти. Це пов'язано з наростаючою динамікою суспільного розвитку, що вимагає від особистості здатності прогнозувати й обґрунтовувати свої дії на гуманістичних засадах. Професійна культура, як складова загальної культури особистості, свідчить про засвоєні нею культурні норми, цінності, життєві смисли тощо. Проблематика нашого дослідження вимагає врахування й *закономірностей розвитку фізичної культури,* як важливого компонента загальнокультурного розвитку суспільства, що відображають: відповідність розвитку фізичної культури соціальним умовам та історичним періодам; природовідповідність цього процесу; врахування взаємовпливу регіональних, національних і міжнаціональних компонентів фізичної культури на її розвиток [50, с. 22].

Зважаючи на викладене, зазначимо, що застосування культурологічного підходу в педагогічної діяльності має ґрунтуватися на принципі культуровідповідності освіти [2, с. 172], який передусім забезпечує гуманізацію та гуманітаризацію освітнього процесу у вищій школі, переорієнтацію з вузькодисциплінарного, прагматичного змісту освіти до широкого культурологічного, що охоплює загальнолюдські, духовно-моральні, соціальні питання [23]. Відповідно до цього сутність професійної культури вчителя фізичного виховання виражається в загальній культурі, культурі саморегуляції під час педагогічної взаємодії, культурі діяльності та поведінки в освітньо-професійному середовищі тощо.

Конкретно-науковий рівень методології дослідження становлять визначальні положення низки сучасних науково-педагогічних підходів: особистісного, діяльнісного, аксіологічного, гуманістичного, компетентнісного, інтегративного, а також

розробленого нами прогностично-випереджувального. Розглянемо детально всі ці методологічні підходи.

Як зазначалося вище, сучасна парадигма освіти висуває *особистісний підхід* як провідну концепцію педагогічної теорії та освітньої практики (І. Бех, І. Зязюн, А. Кузьмінський, О. Пєхота, В. Рибалка та ін.). Цей підхід визначає ставлення педагога до здобувача як до унікальної, неповторної особистості, самодостатнього, відповідального суб'єкта педагогічної взаємодії та саморозвитку. Його основоположний принцип – це визнання унікальності людської особистості в усіх її проявах, спрямування педагогічного процесу на студентоцентризм, суб'єкт-суб'єктні відносини в освітньому процесі, розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення дисциплін професійно-педагогічного циклу, виявлення системних зв'язків між закладами загальної середньої та вищої освіти [3].

Доведено, що застосування особистісного підходу у професійній підготовці сприяє залученню здобувачів до активної пізнавальної діяльності, саморозвитку, формуванню професійно важливих якостей особистості. Крім того, завдяки зорієнтованості освітнього процесу на особистість визнається її право на вільний розвиток та самореалізацію, і в майбутніх фахівців формується науковий світогляд, культивуються почуття впевненості у собі, самоцінності [15, с. 52].

У нашому дослідженні особистісний підхід до професійної підготовки розглядаємо як планомірний, умисно організований педагогічний процес, спрямований на розвиток здобувачів освіти, актуалізацію їхніх індивідуальних особливостей, що сприяє розкриттю їхнього особистісного потенціалу. На практиці, на жаль, у підготовці вчителів не приділяється належна увага вивченню власних сил особистості майбутнього педагога [43].

Особистісний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичного виховання ґрунтується на розвитку внутрішніх якостей, що передбачає створення умов для їхнього всебічного розвитку й, відповідно, прояву індивідуальних властивостей майбутніх фахівців як суб'єктів педагогічної діяльності. Його реалізація передбачає створення індивідуалізованої системи наукових знань і практичних умінь, спрямованих на максимальний розвиток внутрішнього потенціалу особистості, його здатності успішно адаптуватися в соціально-професійних обставинах, а також на самореалізацію у професійно-педагогічній діяльності. Це потребує диференціації

різних видів підготовки з урахуванням інтересів, потреб і мотивів здобувачів освіти, їхніх індивідуальних функціональних характеристик і можливостей, загальнотеоретичної та практичної підготовленості [3].

Урахування положень особистісного підходу дає змогу скерувати педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичної культури на їхні запити і формування педагогічної компетентності та потребу розроблення варіативних освітніх програм педагогічної підготовки, зважаючи на індивідуальні потреби і можливості здобувачів освіти шляхом реалізації особистісно орієнтованого навчання та виховання на основі вільного вибору освітньої траєкторії.

Українські дослідники наголошують на тому, що професійна підготовка має здійснюватися на засадах поєднання особистісного та діяльнісного компонентів. Справедливою є теза про те, що особистість можна ефективно розвивати лише засобами різноманітної діяльності: інтелектуально-пізнавальної, науково-дослідницької, виробничої, фізкультурно-спортивної та соціальної, естетичної, природоохоронної тощо, а також у побуті та дозвіллі [14]. Відповідно до змісту особистісного компонента, в центрі освітнього процесу знаходиться суб'єкт учіння зі своїми індивідуальними особливостями, мотивами і цілями та потребою визнання унікальності його особистості, права на повагу, інтелектуальну та моральну свободу. Натомість у діяльнісному компоненті відображається взаємодія викладачів і здобувачів освіти, він передбачає вивчення способів і засобів професійної діяльності. Призначення діяльнісного компонента полягає у забезпеченні активної позиції суб'єкта діяльності з метою свідомого, міцного засвоєння ним певного особистісного і професійного досвіду.

Із позицій *діяльнісного підходу* людина є водночас об'єктом і суб'єктом діяльності, що забезпечує: розгляд компетентностей як діяльнісних категорій, які мають акмеологічну сутність; обґрунтування універсальних психолого-педагогічних проблем і функцій професійно-педагогічної діяльності та їх класифікацію; розроблення діяльнісного аспекту змісту психологічних і педагогічних дисциплін. Зважаючи на викладене, можемо стверджувати, що застосування в освітньому процесі діяльнісного підходу, який опирається на теоретичні положення і концептуальні уявлення про особистість та методико-психодіагностичні засоби, що уможливлюють її цілісне розуміння, сприяють її вивченню та

всебічному розвитку в умовах чинної системи освіти [36, с. 43-44; 40, с. 12], передбачає: активний розвиток особистості через організацію її навчальної діяльності; нерозривний взаємозв'язок особистісного та предметного напрямів діяльності; врахування інтересів і здібностей особистості на всіх етапах її розвитку; формування у майбутніх фахівців свідомого ставлення до навчально-пізнавальної діяльності як особистісно значущої. Тобто, ключове положення діяльнісного підходу полягає у визнанні провідної ролі діяльності в освітньому процесі, в тому числі у професійній підготовці особистості.

Психологічні засади діяльнісного підходу становлять засадничі положення, які обґрунтував С. Рубінштейн: особистісний принцип діяльності, діяльнісна природа людини на основі ідеї суб'єктності, характеристика діяльності як прояву активності суб'єкта в системі суспільних відносин [56]. У психологічній теорії діяльності ключовим є уявлення про діяльність як соціальну за своєю суттю систему, активним системотвірним елементом якої є людина [41, с. 75]. Відповідно до цієї теорії, діяльність тісно пов'язують із розвитком особистості, становлення та вдосконалення якої відбувається в діяльності, адже знання людини, її почуття, емоції та здатність мислити виявляються, поглиблюються та формуються саме в діяльності. Діяльність визначають як процес активної, свідомо організованої взаємодії людини з довкіллям. До її провідних властивостей відносять цілеспрямованість, структурність, перетворювальний та суспільний характер, плановість, тривалість. Зважаючи на проблематику нашого дослідження, формування педагогічної компетентності розглядаємо як пізнавальний процес. Оскільки будь-яке пізнання відбувається через діяльність, то зміст і структуру підготовки майбутніх учителів фізичного виховання доцільно розглядати в контексті діяльнісного підходу.

Під час професійної підготовки провідною діяльністю майбутніх фахівців є навчально-пізнавальна, яка передбачає не лише формування й розвиток їхньої особистості, а й спрямована на усі інші види діяльності. У форматі діяльнісного підходу опанування фахових знань відбувається під час їх використання з метою вирішення різних навчальних і професійних завдань. При цьому знання становлять об'єкт або орієнтовну основу пізнавальної діяльності.

Відповідно до проблеми нашого дослідження застосування діяльнісного підходу передбачає реалізацію у ЗВО індивідуальних освітніх траєкторій майбутніх учителів фізичного виховання,

впровадження методів самопроєктування та самоконтролю з урахуванням актуалізації механізмів самореалізації й самовиховання, що сприяють безперервному професійно-особистісному розвитку здобувачів освіти [51, с. 4-5]. Отже, діяльнісний підхід до підготовки учителів фізичного виховання у ЗВО розглядає особистість майбутнього фахівця в її професійній діяльності, сприяє оптимальній організації ефективного засвоєння знань, вироблення відповідних умінь та їх застосування, доцільного співвідношення теоретичної та практичної складових освітнього процесу. Його використання забезпечить професійну й особистісну готовність майбутніх учителів до діяльності в галузі фізичного виховання та високий професіоналізм у психолого-педагогічній сфері.

Формування системи ціннісних орієнтацій майбутніх учителів як основи їхньої поведінки, становлення світогляду, свідомості, що спостерігається у сучасній освіті, визначає актуальність врахування у їхній професійній підготовці *аксіологічного підходу*. Універсальними цінностями нині визнано: життя в усіх його проявах; людину як найбільшу цінність буття із властивими їй гуманістичними якостями, до яких належать любов, добро, спілкування, щастя, гідність тощо; усі компоненти пізнання – знання, культура, істина, інформація; прекрасне, форми і способи його створення та прояву – різні види мистецтва, творчості, краса природи, естетичне у праці та побуті тощо; працю як засіб самозабезпечення та особистісного і професійного самовдосконалення, основу пізнання та творчості, можливість самореалізації; Батьківщину як умову існування особистості, що відображає національну самосвідомість та ідентичність, утверджує соціальну справедливість, забезпечує реалізацію прав і свобод людини, гарантує мир і безпеку. «Моральні, естетичні, економічні, екологічні та інші цінності характеризують особистість, а їх розвиток – основне завдання гуманістичної педагогіки» [27, с. 15].

Перед педагогічним колективом ЗВО постає проблема пошуку адекватних способів «входження» майбутніх учителів у педагогічну професію. Зважаючи на це, потрібно своєчасно вносити зміни до системи професійної підготовки майбутніх педагогів, що спонукає до пошуку детермінант, які зумовлюють її зміст і структуру відповідно до викликів сьогодення.

Г. Філіпчук справедливо наголошує, що «лише та освіта і виховання приноситиме благополуччя нашій Нації, що ґрунтується на традиційних й сучасних українських цінностях духовного,

морально-естетичного, інтелектуального, господарського характеру, патріотизмі та громадянськості, особистій і національній гідності, загальнолюдськості». У цьому сенсі, завдання українського педагога полягає в «утвердженні державної і національної Незалежності; розвитку суспільного прогресу і єдності нації; піднесенні духовності, культури, освіти, науки, мистецтва; упровадженні ідеалів свободи, справедливості, гідності» [48, с. 120, 125]. Входження до світового простору, культурно-освітня інтеграція, діалог культур мають не заперечувати, а стимулювати збереження власної ідентичності.

Застосування аксіологічного підходу в підготовці вчителів фізичного виховання має на меті виховання в них системи професійних цінностей. Проте варто зазначити, що цей процес не буде ефективним без визначення самими здобувачами освіти власної системи ціннісних орієнтацій, у тому числі професійних. Як одна з найбільш значущих і відносно самостійна компонента структури особистості, ціннісні орієнтації суб'єктивно обираються й приймаються до дії, відображають найбільш важливі для особистості цінності, які впливають на всі компоненти особистісної структурні та формують тип особистості [13, с. 54].

С. Сисоєва та І. Соколова з цього приводу зазначають, що ціннісні орієнтації кожної окремої особистості є соціально-психологічним феноменом. До їх складу відносять ідеали, уявлення про сенс життя і людську діяльність, що виражаються у вигляді преференцій або відкидання певних сенсів і моделей поведінки та проявляється у спрямованості, настановах, переконаннях особистості. Відтак, ціннісні орієнтації становлять осердя мотиваційно-ціннісної сфери людини, якій властива єдність процесів саморегуляції і усвідомленої потреби саморозвитку [42]. Під час професійної підготовки ціннісні орієнтації впливають передусім на мотиваційну сферу майбутніх фахівців та, відповідно, становлять підґрунтя для розвитку їхньої професійної культури та поведінки у професійному середовищі. Тому важливо враховувати взаємозалежність ціннісних орієнтацій і спонукальної сфери особистості та їх детермінованість морально-соціальними нормами, що регулюють професійну діяльність [41, с. 69, 175].

Отже, застосування аксіологічного підходу дає змогу розглядати процес підготовки учителів фізичного виховання через формування в кожного з них ціннісного ставлення до змісту і результатів своєї навчально-пізнавальної та майбутньої педагогічної діяльності. Він

передбачає спрямованість сучасного вчителя фізичного виховання на загальнолюдські, національні та педагогічні цінності.

Підґрунтя системи цінностей особистості, до якої відносимо і професійні, становлять ідеї гуманізму. Важливою умовою реалізації гуманістичної парадигми освіти є узгодження процесу формування цієї системи у майбутніх фахівців з метою і пріоритетами освіти, визначеними Українською державою [33]. Тому для дослідження професійної підготовки учителів вважаємо одним із головних *гуманістичний підхід*, спрямований на утвердження найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків, що передбачає гуманістичне, особистісно орієнтоване ставлення до трудової діяльності та її суб'єктів.

Гуманістична спрямованість педагога виявляється передусім у ставленні до здобувачів освіти як до найбільшої цінності, визнанні їхнього права на вільний розвиток і максимальний прояв власних здібностей, прагненні до самореалізації [53, с. 75]. А його суспільна функція полягає в оптимізації відносин людини і соціуму, передаванні культурних надбань, норм, ідеалів тощо прийдешнім поколінням з метою духовного розвитку нації. Тобто, гуманізація освіти націлена передусім на розвиток кожної особистості як суб'єкта діяльності й культури, пізнання та спілкування [12] і має охоплювати всі ланки освітнього процесу, водночас відмовляючись від авторитарної педагогіки на користь гуманістичних ідеалів. Гуманна педагогіка діалогічна, йде шляхом творчості й інновацій, пропонує пошук співробітництва тощо [1, с. 113-114]. Гуманізація змісту, форм і методів навчання та виховання сприяє розкриттю індивідуальності здобувачів освіти і створенню умов для їхньої зацікавленості в оволодінні педагогічною професією.

Застосування гуманістичного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичного виховання дасть змогу розвинути у них здатність поважати учнів, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. У зв'язку з цим серед низки вимог до змісту їхньої професійної освіти відзначимо: оновлення психолого-педагогічного знання на основі останніх наукових досягнень у цій галузі, розроблення творчих завдань для розвитку здібностей і реалізації внутрішнього потенціалу майбутніх учителів у професійній діяльності в галузі ФКіС, опора усіх компонентів освітнього процесу на людиноцентризм. Упровадження гуманістичного підходу у професійну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання вимагає також розроблення інноваційних технологій організації різних видів діяльності, які

передусім мають забезпечувати суб'єкт-суб'єктні стосунки між учасниками освітнього процесу, засновані на взаєморозумінні та співробітництві, а також оптимально використовувати різноманітні форми навчання з метою цілеспрямованого формування педагогічної компетентності здобувачів освіти.

Наприкінці XX ст., коли проблема компетентності почала глибоко та всебічно вивчатися педагогічною наукою, одержав поширення *компетентнісний підхід,* який привернув особливу увагу до результатів освіти. У сучасній педагогіці поняття «компетентнісний підхід» означає скерування освітнього процесу на формування й розвиток у індивіда базових і предметних компетентностей. У переважній більшості вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних досліджень його розглядають як один із найважливіших у професійній освіті. Методологічні засади компетентнісного підходу в освіті розробили зарубіжні дослідники: Дж. Берч, А. Кларк, Д. МакКлелланд, Д. Міллс, Дж. Равен, С. Робінс, С. Спенсер, Дж. Хантер, В. Хутмахер, А. Шелтен, Р. Уайт, С. Уіддет, С. Холіфорд та ін. Цій проблемі також присвятили праці Н. Бібік, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, О. Пометун, С. Сисоєва та багато інших вітчизняних учених.

Упровадження компетентнісного підходу у вищій школі пов'язується із визначенням результатів освіти у вигляді компетентностей і наданням професійній підготовці практико орієнтованого характеру, посиленням ролі самостійної роботи здобувачів освіти щодо виконання завдань і розв'язування різних навчальних і реальних соціально-професійних ситуацій. Застосування компетентнісного підходу забезпечує набуття майбутніми фахівцями професійної компетентності, що дає змогу не лише розв'язувати типові завдання, а й вирішувати проблеми значного рівня складності та невизначеності. Її формування під час професійної підготовки забезпечить успішне виконання в подальшому трудової діяльності, сприятиме самоорганізації фахівців, розвитку їхнього особистісного потенціалу [41, с. 77].

Упровадження компетентнісного підходу у вищу освіту України пов'язане з потребою вирішення суперечності щодо недостатньої відповідності професійної підготовки у ЗВО потребам ринку праці, обмеженням форм і неефективності чинних механізмів взаємодії органів управління освітою на всіх рівнях, а також педагогічних колективів ЗВО з ринком праці. Його реалізація у вищій школі України сприяє вирішенню завдань, що стосуються: посилення ролі

роботодавців і стейкхолдерів щодо здійснення ефективної професійної підготовки фахівців, розширення форм їхньої співпраці із закладами професійної освіти та органами управління нею; підвищення якості вищої освіти відповідно до запитів галузі та соціального замовлення; моделювання результатів професійної підготовки у вигляді комплексу загальних і фахових компетентностей; оновлення нормативної та навчально-методичної бази вищої школи, що передбачає розроблення та реалізацію у стандартах освіти компетентнісної моделі фахівця, використання інноваційних підходів під час організації освітнього процесу та побудови його змісту, вдосконалення діагностичного інструментарію для оцінювання результатів навчання; активізації культурно-масової роботи у ЗВО та її спрямованості на забезпечення всебічного особистісного та професійного розвитку майбутніх фахівців відповідно до вимог стандартів вищої освіти; розширення та зміцнення взаємодії з академічною спільнотою та міжнародних зв'язків у галузі вищої професійної освіти. Відтак, упровадження цього підходу у професійну підготовку оптимізує її завдяки втіленню найбільш ефективних педагогічних технологій [28, с. 50].

Стосовно професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, компетентнісний підхід підсилює її практичну складову, акцентує на ролі досвіду в професійному становленні педагога, його здатності реалізовувати професійно-педагогічні знання і вміння, фокусує увагу на реальних результатах навчання, формуванні здатності конструктивно розв'язувати професійні та соціальні проблеми, готовності ефективно діяти у нестандартних обставинах, а також важливості розвитку в майбутнього педагога професійно значущих якостей. Його реалізація в педагогічній освіті спрямована на формування особистості майбутнього вчителя, якій властиве органічне поєднання міцних професійно-теоретичних знань, належної практичної підготовленості зі здатністю успішно виконувати всі види педагогічної діяльності [18, с. 7-8].

До застосування в нашому дослідженні *інтегративного підходу* спонукали дидактичні вимоги до процесу професійної підготовки, пов'язані з потребою мінімізації навчальних знань та їх ущільнення на тлі опрацювання величезних потоків інформації. Саме завдяки інтеграції вдається поглибити засвоєння фахових дисциплін завдяки опануванню фундаментальних знань із иртродntчо-математичних наук, а також збагатити світогляд майбутніх учителів [28, с. 53]. З цього приводу слушним є твердження С. Сисоєвої про те, що

інтеграція має пронизувати змістовний і процесуальний аспекти професійної підготовки, забезпечити тісний зв'язок теоретичної та практичної її складових, єдність спеціалізованого та універсального змісту в ЗВО різних типів [42, с. 64].

Упровадження інтегративного підходу в педагогічну підготовку майбутніх учителів фізичного виховання, на нашу думку, передбачає цілеспрямоване поєднання елементів професійного навчання, виховання і розвитку, психолого-педагогічних знань, формування загальнокультурного світогляду. Цей процес потрібно починати зі з'ясування суттєвих зв'язків між усіма зазначеними елементами, до яких також відносимо ключові поняття, навчальні дисципліни, відповідні галузі знань [19, с. 18]. Важливим для педагогічного дослідження є те, що інтеграційні процеси можуть виявлятися як у вже сформованій освітній системі, сприяючи підвищенню рівня її організованості, так і в разі побудови нової освітньої системи чи її кардинального оновлення. Вони є динамічними та перманентними, потребують прогностичності, врахування специфіки знань та аналізу їх різноманітних параметрів тощо [20, с. 26].

Упровадження інтегративного підходу у ЗВО фізкультурного профілю доцільно здійснювати за такими маршрутами: «міждисциплінарна інтеграція, інтегрування теоретичного навчання та практичної підготовки, інтегрування набутих компетентностей і подальшої професійної діяльності» [28, с. 55]. У такому форматі інтегративність передбачає оновлення традиційного змісту освіти, переорієнтування навчально-методичного забезпечення на опанування інтегрованих знань, що має особливе значення в підготовці майбутніх учителів [20, с. 26].

Прогностично-випереджувальний підхід. Масштабні цивілізаційні зрушення та колосальна науково-технологічна трансформація всіх галузей суспільства потребують нетрадиційного погляду, спрямованого на прогностичний характер ведення економіки і бізнесу, що вимагає суттєвого піднесення якості людського капіталу. Головним показником результативності функціонування освітньої системи сьогодення є здатність наступного покоління активно взаємодіяти в глобалізованому світі, неперервно вдосконалюватись, швидко й адекватно реагувати на нові виклики. Для цього освіта XXI ст. має бути націленою в майбутнє, розвиток інтегрованої компетентності фахівців, формування в них проєктивної культури, інноваційних способів мислення та діяльності [44, с. 100].

Вагома проблема модернізації підготовки учителів фізичного виховання полягає в потребі проєктування освітніх програм, які враховують перспективи інтенсивного розвитку педагогічної професії та освітнього напряму фізичної культури і спорту. Оскільки підготовка вчителя є багатовимірним процесом особистісного, професійного та соціального розвитку, вона може бути ефективною та забезпечити конкурентоспроможність випускників, якщо реалізовуватиметься з урахуванням прогностичних тенденцій [44, с. 100-101].

Науковці досі недостатньо уваги приділяють цьому підходові, хоч його конструктивність і доцільність у контексті модернізації освіти є очевидною. Пояснюють це тим, що випереджувальна підготовка досить важко піддається як однозначному теоретичному опрацюванню, так і технологічно виваженій практичній реалізації. Разом із тим, учені та практики виражають упевненість у неминучості випереджувального характеру освіти. Зокрема, його називають провідним принципом модернізації педагогічної освіти [37].

Психологічний контекст випереджувальності в освіті пов'язаний з ідеями випереджувального відображення, антиципації та випереджувальної рефлексії, які становлять «підґрунтя розвитку прогностичних здібностей особистості, здатності моделювати своє майбутнє» [4, с. 63]. Ці ідеї покладені в основу системи розвивального навчання В. Давидова та Б. Ельконіна, технології перспективно-випереджувального навчання С. Лисенкової та ін. Концептуальні засади випереджувальної освіти науковці розглядають як провідний чинник модернізації освіти дорослих, вирішення гострих проблем професійної підготовки, зокрема післядипломної педагогічної освіти учителів і науково-педагогічних працівників тощо.

На думку В. Радкевич, важливість випереджувального підходу полягає у тому, що він суттєво впливає на якість освітніх послуг, оскільки забезпечує врахування «динамічних техніко-технологічних змін, що відбуваються в усіх, без винятку, галузях економіки» [39, с. 6]. Безперечно, професійно-педагогічна підготовка фахівців освітнього галузі має відповідати сучасним освітнім тенденціям (цифровізація, персоналізація, диверсифікація, навчання у ВНС, гейміфікація тощо), орієнтуватися на перспективи появи модерних педагогічних спеціалізацій (модератор, тьютор, координатор, фасилітатор та ін.). XXI ст. актуалізує нові ракурси освітньої

реальності, зумовлює виникнення новітніх педагогічних теорій, психолого-педагогічних і науково-педагогічних напрямів (наприклад, енергоінформаційна педагогіка, нейропедагогіка, педагогічна еррологія тощо) [4, с. 64]. Відтак, слід визнати слушною позицію науковців, згідно з якою парадигма освіти має забезпечити можливості для роботи в режимі постійного випередження чинного стану теорії та практики певної предметної області.

Таким чином, прогностично-випереджувальний підхід до підготовки кваліфікованих педагогічних працівників передбачає відображення в змісті навчальних дисциплін педагогічної діяльності на основі наукових досліджень, спрямованих на прогнозування змін в освітній галузі, а також незворотне, цілеспрямоване і закономірне розгортання процесу підготовки здобувачів педагогічної освіти у систему, в якій усі компоненти взаємозумовлені та логічно пов'язані [11, с. 245]. Реалізація прогностично-випереджувального підходу не лише сприяє підвищенню ефективності та цілісності підготовки учителів фізичного виховання, а й створює передумови для особистісного зростання, самовдосконалення здобувачів педагогічних спеціальностей у ЗВО. Це готує майбутніх освітян до притаманних сучасній школі ситуацій невизначеності, швидкоплинності, мінливості, динамічного вибору тощо. Важливою ознакою, що характеризує випереджуваність у змісті та методах навчання, є позитивне емоційне забарвлення діяльності учасників освітнього процесу, що створює конструктивну атмосферу, зумовлює відсутність напруги, нервозності та поквапу в педагогічній взаємодії, зниження перевантаженості в навчально-пізнавальній роботі [44, с. 102].

Конкретно-науковий рівень методології доповнюють:

– положення педагогічної психології про сутність навчання та виховання, які використовувалися під час обґрунтування шляхів формування та розвитку педагогічних компетентностей та інтегрованої компетентності як кінцевого результату освітньої діяльності;

– теоретико-методологічні засади розвитку вищої освіти, зокрема педагогічної, врахування яких сприяло інтенсифікації педагогічної підготовки в освітньому процесі ЗВО фізкультурного профілю з опорою на принципи педагогічної та фізкультурної освіти;

– теорія управління системами та концепція оптимального управління освітніми системами, застосовані для обґрунтування

умов і механізмів управління функціонуванням і розвитком педагогічної підготовки у ЗВО, підвищення якості її результатів;

– теоретико-методичні положення технологізації освітнього процесу, що дають змогу обґрунтувати методичні засади розроблення змісту та технологій педагогічної освіти у ЗВО, організувати ефективну підготовку майбутніх учителів та забезпечити ефективність освітнього процесу загалом.

Методично-процедурний рівень методології спрямований на розв'язання поставлених завдань і перевірку вихідних гіпотез дослідження. Для цього використовують комплекс взаємодоповнювальних методів: *теоретичні* – ретроспективний аналіз психолого-педагогічних і методичних положень у філософській, педагогічній, методичній літературі, законодавчих і нормативних документах, що дає змогу систематизувати й уточнити концептуальні положення, базові поняття і категорії дослідження, теоретичні засади вирішення проблем педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання; вивчення практичного досвіду фізкультурно-педагогічної освіти з метою виявлення найбільш продуктивних шляхів формування педагогічної компетентності у здобувачів; моделювання для розроблення системи, виявлення її закономірностей і побудови моделі педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ЗВО фізкультурного профілю, обґрунтування організаційно-педагогічних умов педагогічної підготовки учителів фізичного виховання і розроблення методичних рекомендацій щодо її вдосконалення у ЗВО фізкультурного профілю; проєктування змісту, форм і методів педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання для модернізації освітнього процесу у ЗВО фізкультурного профілю; *емпіричні* – спостереження за освітнім процесом, взаємодією його учасників, бесіди, анкетування, самооцінювання та взаємооцінювання для виявлення реального стану педагогічної підготовки випускників; тестування й експертне оцінювання, що дали змогу визначити рівні сформованості компонентів педагогічної компетентності у здобувачів; логіко-педагогічний аналіз основного змісту нормативних і вибіркових дисциплін і різних видів практики; констатувальний і формувальний експерименти з метою виявлення сучасного стану досліджуваної проблеми, апробації запропонованої моделі та визначення ефективності педагогічних умов, а також розробленої відповідно до обраних критеріїв методики; математичні та графічні методи опрацювання, узагальнення й аналізу результатів,

статистичні методи перевірки достовірності одержаних даних – аналіз параметрів розподілу, кореляційний і факторний аналіз, визначення коефіцієнтів ефективності та ін. Сюди ж відносимо інноваційні педагогічні технології, засновані на рефлексивно-діяльнісних і проблемно-дослідницьких засадах, у тому числі інформаційно-комунікаційні технології педагогічної підготовки, адаптовані до цілей педагогічної підготовки, які використовуються в освітньому процесі задля підвищення продуктивності навчально-виховної діяльності здобувачів освіти й активізації самостійної роботи, що сприяє формуванню у випускників педагогічної компетентності [44, с. 103-104].

Отже, науково-методологічними засадами модернізації педагогічної підготовки і розвитку педагогічної компетентності вчителів фізичного виховання є положення наукової теорії пізнання, феноменології, праксеології, гуманістичної парадигми освіти, що опираються на ідеї студентоцентризму, технологізації освіти, теорії управління освітніми системами тощо та комплекс методологічних підходів (системний, синергетичний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, аксіологічний, гуманістичний, компетентнісний, інтегративний, прогностично-випереджувальний). Їх урахування дає змогу обґрунтувати сучасні психолого-педагогічні положення, найбільш значущі для розв’язання освітньо-професійних завдань щодо вдосконалення педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у закладах вищої освіти фізкультурного профілю.

Рекомендована література

1. Амонашвілі Ш. О. Школа життя / пер. з рос. Хмельницький : Подільський культурно-просвітницький центр ім. М. К. Реріха, 2002. 170 с.
2. Бастун М. В. Культурологічний підхід в освіті та його психолого-педагогічне забезпечення. *Горизонти освіти*. 2012. № 3, т. 2(36). С. 170–175.
3. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
4. Бутенко Л. Л. Випереджувальна функція методологізації загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників. *Актуальні питання застосування на практиці досягнень сучасної педагогіки і психології*: збірник тез міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 12–13 травня 2017 р. Харків, 2017. С. 62–66.
5. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід (друга половина XX століття) : навч.-метод. посіб. / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2008. 128 с.
6. Вознюк О. В. Синергетична парадигма креативної педагогіки. *Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм у системі підготовки освітянських кадрів: здобутки, пошуки, перспективи* : монографія / за ред. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. С. 3–22.
7. Гладкий О. В., Килівник В. С. Гуманістична парадигма – основа формування здорової особистості. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету :* наук. збірник. Вип. 27. Одеса, 2017. С. 63–67.
8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / вид. 2-е доп. й випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.
9. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
10. Гриньова В. М. Культурологічний підхід в педагогіці. *Гуманітарні науки*. 2013. № 1(25). С. 8–14.
11. Грисюк О. М. Випереджувальне навчання як форма підготовки майбутніх педагогічних працівників у контексті модернізації педагогічної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки.* 2018. Вип. 151(1). С. 244–247.
12. Гук О. Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2012. № 14. С. 179–187.
13. Демінська Л. О. Аналіз ціннісної орієнтації майбутніх учителів фізичного виховання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту* / за ред. С. С. Єрмакова. Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2012. № 7. С. 54–58.

14. Денисенко Н. Ф., Павлютенков Є. П. Формування здорового способу життя у дітей із особливими потребами як складової їхньої життєвої компетентності. Запоріжжя : ЗОІПП, 2005. 91 с.

15. Драч І., Чернишова Є. Особистісно орієнтований підхід до підготовки магістрів за спеціальністю «Управління навчальним закладом». *Рідна школа*. 2011. № 6. С. 51–54.

16. Дубасенюк О. А. Інновації в сучасній освіті. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : зб. наук.-метод. пр. / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 12–28.

17. Дубасенюк О. А. Методологія та методи науково-педагогічного дослідження : навч.-метод. посіб. Житомир: Полісся, 2016. 256 с.

18. Каплінський В. В. Сутність і значення загальнопедагогічної компетентності в структурі професійної готовності вчителя. *Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів* : монографія / Акімова О. В. [та ін.]. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 6–39.

19. Козловська І. М. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : монографія / за ред. С. У. Гончаренка. Львів : Світ, 1999. 302 с.

20. Козловська І., Литвин А. Концептуальні основи інтеграції та наступності навчання у професійно-технічній освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2003. № 3. С. 20–29.

21. Кремень В. Г. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*. НТУ «ХПІ», 2013. № 3. С. 3–19.

22. Кремень В. Г. Синергетична модель розвитку освіти як відповідь на виклики сьогодення. *Рідна школа*. 2010. № 6. С. 3–6.

23. Кремень В. Г. «Суспільство знань» у контурах сучасності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 5–13.

24. Культурологічна складова професійного розвитку педагога : зб. наук. пр. / за ред. Л. Хомич, Л. Султанової, Т. Шахрай. Київ ; Ніжин : Вид. ПП Лисенко М. М., 2012. 126 с.

25. Кустовська О. В. Методологія системного підходу до наукових досліджень : курс лекцій. Тернопіль : Економічна думка, 2005. 124 с.

26. Литвин А. В. Методологія у проекції педагогічних досліджень. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2014. № 5. С. 20–35.

27. Лозова В. І., Троцко Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. / 2-е вид. випр. і допов. Харків : ОВС, 2002. 398 с.

28. Марцева Л. А. Професійна підготовка молодших спеціалістів радіотехнічного профілю в технічних коледжах : монографія / за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця : Тезис, 2015. 436 с.

29. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. С. Антонюк, Л. Г. Полонський, В. І. Аверченков, Ю. А. Малахов. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. 276 с.

30. Методологія наукової діяльності : навч. посіб. / вид. 2-ге, допов. ; [за ред. Д. В. Чернілевського]. Вінниця : АМСКП, 2010. 484 с.

31. Міер Т. Сутність освітніх парадигм і поліпарадигмальних проявів у багатовимірній педагогічній реальності та особистісній самореалізації студентів під час е-навчання. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 34(2). С. 73–83.

32. Мільто Л. Філософсько-методологічні підходи дослідження розвитку ідей педагогічної майстерності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 20. С. 163–168.

33. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 р. №344/2013. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013 (дата звернення: 5.03.2024).

34. Ничкало Н. Г. Методологічна культура в науковому зростанні педагога-дослідника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 22–29.

35. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.

36. Пєхота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтовне навчання: підготовка вчителя : монографія / 2-е вид., доп. та перероб. Миколаїв : Іліон, 2007. 272 с.

37. Проект концепції розвитку педагогічної освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-proekt-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (дата звернення: 06.03.2024).

38. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.

39. Радкевич В. О. Інноваційні підходи до управління якістю професійно-технічної освіти. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. Київ ; Сімферополь : НІЦ КІПУ, 2011. Вип. 2. С. 4–9.

40. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія / за ред. Г. О. Балла. Київ : Деміург, 1998. 160 с.

41. Руденко Л. А. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах: монографія. Львів : Піраміда, 2015. 343 с.

42. Сисоєва С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження. Київ : Вид. Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.

43. Соловйов В. Особистісно орієнтований підхід у професійній підготовці викладачів фізичного виховання. *Психологічні виміри культури, економіки, управління* : зб. статей / упор. О. М. Лозинський. Вип. 1. Львів : Ліга-Прес, 2013. С. 135–141.

44. Соловйов В. Ф. Методологія, теорія та методика педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / за ред. А. В. Литвина. Львів : ЗУКЦ, 2023. 576 с.

45. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки учителів фізичного виховання : монографія. Львів : Піраміда, 2016. 652 с.

46. Троїцька Т. С. Українська філософська антропологія як теоретико-методологічна основа професійної підготовки педагога : автореф. дис. … д-ра філос. наук : 09.00.10. Київ, 2007. 34 с.

47. Тушева В. В. Зміни парадигми наукової діяльності у контексті мистецької освіти. *Наукові записки. Серія : педагогічні науки.* / ред. кол. : В. Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н. С. Савченко та ін. Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2019. Вип. 176. С. 33–38.

48. Філіпчук Г. Г. Світ варто бачити своїми очима. *Освітній україноцентризм Георгія Філіпчука* : зб. наук. пр. [упоряд. : Н. Ничкало, О. Боровік]. Київ : Богданова А. М., 2016. С. 116–128.

49. Філософський енциклопедичний словник / [редкол. : В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ : Абрис, 2002. VI, 742 с.

50. Цьось А. В. Закономірності розвитку фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.* 2009. № 3. С. 19–23.

51. Шахов В. І. Теоретико-методологічні основи базової педагогічної освіти майбутніх учителів : автореф. дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2008. 43 с.

52. Haken H. Information and Self-Organization: a Macroscopic Approach to Complex Systems; 2nd enlarged ed. Springer, 2000. 222 p.

53. Lytvyn A., Solov'ev V. Learner-Centered Approach in Teacher Education. *Forming and Qualitative Development of Modern Educational Systems* : Materials digest of the LXIV International Research and Practice Conference, London, September 26 – October 01, 2013. London : IASHE, 2013. P. 74–76.

54. Maslow A. H. Toward a Psychology of Being ; 3rd ed. New York : J. Wiley & Sons, 1998. 270 p.

55. Rogers C. R. On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy. London: Constable, 1961. 420 p.

56. Rubinshtein S. L. Grundlagen der Allgemeinen Psychologie. Berlin : Volk und Wissen, 1984. 880 s.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Валерій Соловйов

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

методичні рекомендації

Підписано до друку 26.04.2026 р. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 1,51. Обл. вид. арк. 1,5.

ЛДУФК
імені Івана Боберського

Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
79007, м. Львів, вул. Костюшка, 11
тел. +38 (032) 261-59-90
http://www.ldufk.edu.ua/